

Vartotojų teisių apsauga teismo įsakymo procedūrose

Monika Sirvydytė

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1807-1729>

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedros doktorantė

Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva

Tel.: (+370 5) 236 6170

El. paštas monika.sirvydyte@tf.stud.vu.lt

Consumer Protection in Payment Order Proceedings

Monika Sirvydytė

(Vilnius University (Lithuania))

An order for payment is one of the simplest ways to recover uncontested debts. While the formal nature of this simplified procedure allows for the swift and effective protection of creditors' rights, it may also lead to violations of debtors' rights, particularly those belonging to vulnerable groups. This article examines the specific features of payment orders against consumers. The article aims to systematize and analyze the case law of the Court of Justice of the European Union (CJEU) and identify the EU law requirements that apply to such procedures. The article also evaluates the impact of the case law of the CJEU on national civil procedure systems. The analysis reveals that the CJEU interprets the principle of effectiveness differently in relation with payment procedures, depending on whether the procedure is based on documentary evidence. Furthermore, the Court's interpretation of the level of consumer protection within the European order for payment procedure remains legally ambiguous. The findings demonstrate that the Court's decisions cause significant fragmentation of national civil procedures and generate legal uncertainty in civil procedural law.

Keywords: order for payment, consumer protection, unfair terms in consumer contracts, European order for payment.

Vartotojų teisių apsauga teismo įsakymo procedūrose

Monika Sirvydytė

(Vilniaus universitetas (Lietuva))

Teismo įsakymas yra vienas iš paprasčiausių būdų išieškoti neginčytinas skolas. Viena vertus, šio supaprastinto proceso formalumas leidžia užtikrinti greitą ir efektyvią kreditoriaus teisių gynybą, kita vertus, jis gali lemti skolininkų, ypač priklausančių pažeidžiamoms grupėms, teisių pažeidimą. Straipsnyje nagrinėjami teismo įsakymo procedūrų, nukreiptų prieš vartotojus, ypatumai. Siekiama susisteminti ir išanalizuoti iš ES teisės kylančias vartotojų procesines garantijas, taikytinas šiose procedūrose, bei įvertinti jų poveikį nacionalinėms civilinio proceso sistemoms. Atlikta analizė atskleidžia, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nevienodai aiškina veiksmingumo principą dokumentais grindžiamose ir dokumentų nereikalaujančiose teismo įsakymo procedūrose, todėl vartotojų procesinės garantijos valstybėse narėse gali skirtis priklausomai nuo nacionalinio proceso ypatumų. Be to, Teismo pozicija dėl vartotojų teisių apsaugos standarto Europos mokėjimo įsakymo procese išlieka neaiški. Tyrimo rezultatai rodo, kad Teisingumo Teismo praktikoje išplėtos vartotojų procesinės garantijos lemia nacionalinio civilinio proceso fragmentaciją ir kelia teisinį neapibrėžtumą.

Pagrindiniai žodžiai: teismo įsakymas, vartotojų apsauga, nesąžiningos vartojimo sutarties sąlygos, Europos mokėjimo įsakymas.

Received: 14/07/2025. Accepted: 12/12/2025

Copyright © 2025 Monika Sirvydytė. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Temos aktualumas. Neabejotina, kad teismo įsakymo institutas užima reikšmingą vietą moderniose civilinio proceso sistemose. Teismo įsakymo svarba pasireiškia keliais aspektais: (i) kreditoriams užtikrinamas supaprastintas, greitas ir pigus neginčytinų skolų išieškojimo būdas; (ii) didinamas teismų darbo efektyvumas – neginčytinoms skoloms išieškoti taikoma nesudėtinga procedūra, nereikalaujanti didelių žmogiškųjų ir laiko išteklių; (iii) be to, užtikrinus paprastą ir greitą skolų išieškojimo būdą, sudaromos palankesnės sąlygos valstybės ekonominiam augimui. Teismo įsakymo reikšmę Lietuvoje pagrindžia statistiniai duomenys: 2024 metais 45,88 proc. Lietuvos teismuose išnagrinėtų bylų sudarė būtent bylos dėl teismo įsakymo išdavimo¹.

Teismo įsakymo procedūra dažnai naudojama bylose prieš vartotojus, tad kyla klausimas, ar teismo įsakymo, nukreipto prieš silpnesnę teisinio santykio šalį – vartotoją, procedūros metu taikomi kokie nors procesiniai ypatumai ir, jei taip, kokie jie. Šie klausimai buvo ne kartą nagrinėti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje, tačiau Lietuvos teisės doktrinoje šiems išaiškinimams dėmesio nebuvo skirta. Taigi, šio straipsnio **tikslas** yra išanalizuoti procesinius ypatumus, kylančius iš Tarybos Direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais, kurie turi būti taikomi teismo įsakymo prieš vartotojus procedūroje. Atitinkamai, **tyrimo objektas** yra vartotojų procesinės garantijos teismo įsakymo procedūrose. Tyrimo tikslui pasiekti reikia įgyvendinti šiuos **uždavinius**: 1) išanalizuoti Teisingumo Teismo praktiką dėl veiksmingumo principo įgyvendinimo nacionalinėse teismo įsakymo prieš vartotojus procedūrose; 2) išanalizuoti Teisingumo Teismo praktiką dėl Europos mokėjimo įsakymo išdavimo prieš vartotojus; 3) išryškinti ir įvertinti Teisingumo Teismo praktikoje suformuotų ypatumų reikšmę valstybių narių civilinio proceso taisyklėms ir probleminius šių ypatumų aspektus.

Straipsnyje naudojamas analizės (doktrininis) **metodas**, kuriuo analizuojama ir sisteminama Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika, išryškinami Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos probleminiai aspektai bei šios praktikos poveikis nacionalinėms civilinio proceso taisyklėms. Aiškinant teisinį tekstą pasitelktas lingvistinis ir sisteminis teisės aiškinimo metodai.

Panaudotų šaltinių ir literatūros apžvalga. Straipsnio pagrindą sudaro Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai dėl veiksmingumo principo užtikrinimo tais atvejais, kai nacionaliniai teismai išduoda teismo įsakymą prieš vartotoją. Didelę reikšmę tyrimui turėjo Lyginamosios proceso teisės ir teisingumo projekto (angl. *Comparative Procedural Law and Justice*) apžvalga dėl teismo įsakymo ir sprendimo už akių procedūrų², Stephanie Law ir Janek T. Nowak publikacija, atskleidžianti procesinės teisės harmonizavimo Europos Sąjungos teisėje bruožus³, Michal Bobek publikacija dėl valstybių narių procesinės autonomijos principo sampratos⁴ bei Anna Wallerman analizė dėl nacionalinio teisėjo diskrecijos įgyvendinimo pagal ES teisę⁵.

¹ Lietuvos teismų veiklos ataskaita (2024). *Lietuvos teismai, veiklos rezultatai, 2024* [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2025/03/teismu-veiklos-2024-m.-ataskaita.pdf>

² PANTOJA, Fernanda; RICHARD, Vincent (2024). Default procedures and payment order procedures. Part XI Chapter 2. In: HESS, Burkhard; WOO, Margaret; CADIET, Loic; MENÉTREY, Severine; VALLINES GARCÍA, Enrique (sud.) (2025). *Comparative procedural law and justice* [interaktyvus]. <https://cplj.org/a/11-2>.

³ LAW, Stephanie; NOWAK, Janek (2020). Procedural Harmonisation by the European Court of Justice: Procedural Autonomy and the Member States' Perspective. In: HESS, Burkhard; INCHAUSTI, Fernando Gascon (sud.). *The Future of the European Law of Civil Procedure: Coordination or Harmonisation?* Intersentia [interaktyvus] <https://doi.org/10.1017/9781839700071.003>.

⁴ BOBEK, Michal (2012). Why There Is No Principle of 'Procedural Autonomy' of the Member States. In: MICKLITZ, Hans-Wolfgang; DE WITTE, Bruno (sud.). *The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States*. Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia, p. 315.

⁵ WALLERMAN, Anna (2016). Towards an EU law doctrine on the exercise of discretion in national courts? The Member States self-imposed limits on national procedural autonomy. *Common Market Law Review*, 53(2) [interaktyvus]. <https://kluwerlawonline.com/api/Product/CitationPDFURL?file=Journals\COLA\COLA2016033.pdf>.

Reikia pažymėti, kad straipsnyje terminai „teismo įsakymas“ ir „mokėjimo įsakymas“ vartojami kaip sinonimai, kadangi abi šios sąvokos apibūdina iš esmės tą patį institutą. Referuojant į specialią Europos mokėjimo įsakymo procedūrą pagal Reglamentą (EB) Nr. 1896/2006, vartojamas terminas „Europos mokėjimo įsakymas“.

1. Veiksmingumo principas nacionalinėse teismo įsakymo prieš vartotojus procedūrose

Prieš pradėdant analizuoti Teisingumo Teismo praktiką, reikia pažymėti, kad skirtingose valstybėse narėse taikomi skirtingi teismo įsakymo procedūros modeliai. Europos Sąjungoje iš esmės dominuoja raginamasis teismo įsakymo modelis⁶.

Atliekamos analizės tikslu reikia išskirti teismo įsakymo procedūras, pagrįstas dokumentais, t. y. tokiuose procesuose kreditorius kartu su prašymu išduoti teismo įsakymą turi pateikti reikalavimą pagrindžiančius dokumentus (pvz., tokį modelį taiko Prancūzija, Ispanija) ir teismo įsakymo procedūras be pagrindžiančių dokumentų, t. y. tokiais atvejais nereikalaujama, kad kreditorius prie prašymo išduoti teismo įsakymą pridėtų reikalavimą pagrindžiančius dokumentus (pvz., Vokietija, Austrija, Lietuva).

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika patvirtina, kad vartotojų teisių apsauga turi būti užtikrinama nepriklausomai nuo procedūros rūšies. Vis dėlto Teisingumo Teismo argumentai dėl veiksmingumo principo įgyvendinimo dokumentais pagrįstose ir dokumentais nepagrįstose teismo įsakymo procedūrose skiriasi – pirmuoju atveju akcentuojama teismo pareiga *ex officio* įvertinti vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumą, kadangi nacionalinis teismas turi šiai užduočiai atlikti reikalingas faktines ir teisines aplinkybes, o antruoju atveju veiksmingumo imperatyvas nukreipiamas į prieštaravimams pareikšti taikomų sąlygų patikrą, t. y. vertinama, ar šios sąlygos nedaro vartotojų teisių įgyvendinimo pernelyg sudėtingo. Nors abu procedūrų tipai yra skirti tam pačiam tikslui pasiekti ir iš esmės yra panašūs, skirtis tarp jų nagrinėjamu atveju daroma ne dėl pačių procedūrų skirtumo, o dėl ESTT praktikoje aptinkamo skirtingo veiksmingumo principo turinio aiškinimo ir, atitinkamai, skirtingų vartotojų procesinių garantijų šiose procedūrose.

Be kita ko, verta pažymėti, kad dar prieš Teisingumo Teismui susilaukiant klausimų dėl vartotojų teisių apsaugos užtikrinimo teismo įsakymo procedūrose, Teisingumo Teismas *Pannon* byloje jau buvo išaiškinęs, kad ordinariniame procese nacionaliniai teismai turi pareigą *ex officio* įvertinti vartojimo sutarties sąlygų (ne)sąžiningumą⁷.

1.1. Veiksmingumo principo aiškinimas teismo įsakymo procedūrose, pagrįstose dokumentais

Pirmoji ESTT nagrinėta byla, kurioje kilo klausimas dėl vartotojų teisių apsaugos standarto, taikytino teismo įsakymo procedūroje, buvo *Banco Espanol de Credito*⁸. Šioje byloje vartotojas ir verslininkas sudarė paskolos sutartį, pagal kurią už pavėluotas įmokas vartotojas turėjo mokėti 29 proc. dydžio palūkanas. Vartotojui nevykdant įsipareigojimų, verslininkas kreipėsi į teismą su prašymu išduoti mokėjimo įsakymą. Pirmosios instancijos teismas, remdamasis ESTT išaiškinimu *Pannon* byloje,

⁶ HESS, Burkhard; LAW, Stephanie (2019). *Implementing EU consumer rights by national procedural law: Luxembourg report on European procedural law*. München Oxford Baden-Baden: Beck Hart Nomos [interaktyvus]. <https://doi.org/10.17104/9783406795305>.

⁷ *Pannon*, [ESTT], Nr. C-243/08, [2009-06-04], ECLI:EU:C:2009:350.

⁸ *Banco Español de Crédito* [ESTT], Nr. C-618/10, [2012-06-14]. ECLI:EU:C:2012:349.

ex officio pripažino sąlygą dėl palūkanų už pavėluotas įmokas nesąžininga. Verslininkas pateikė apeliacinį skundą, kuriame nurodė, kad Ispanijos teisės aktai nesuteikia teisės teismams, nagrinėjantiems prašymą dėl mokėjimo įsakymo išdavimo, *ex officio* pripažinti nesąžiningomis vartojimo sutarties sąlygas. Apeliacinės instancijos teismas, pritardamas verslininko argumentams, suabejojo, ar toks nacionalinis reglamentavimas nepažeidžia ES teisės.

Generalinė advokatė Verica Trstenjak savo išvadoje⁹ nurodė keletą argumentų, kodėl toks reglamentavimas neprieštaruja ES teisei: visų pirma, pažymėta, kad mokėjimo įsakymo išdavimo procedūra yra formalizuota ir nukrypstanti nuo įprastų civilinio proceso principų, todėl Teisingumo Teismo praktikoje suformuotos taisyklės, taikytinos ginčo procedūroms, neturėtų būti perkeliamos į teismo įsakymo išdavimo procesą (24–34 punktai). Taikant teismo *ex officio* kontrolės pareigą mokėjimo įsakymo procedūrose, daugumoje valstybių narių tai reikštų esminį šios procedūros reformavimą, t. y. teismui gali tekti vertinti įrodymus, organizuoti teismo posėdį, nustatyti šalims terminą pastaboms dėl sąlygų sąžiningumo pateikti ir kt., o tai iš esmės neatitiktų teismo įsakymo procedūros sampratos (53–55 punktai). Nurodyta, kad pakankamai atidus ir pastabus vartotojas gali pasinaudoti ES teisės jam suteikiamomis teisėmis pareikšdamas prieštaravimus (74 punktas).

Šie argumentai Teisingumo Teismo neįtikino. Teismas nurodė, kad toks procesinis režimas, pagal kurį nacionaliniam teismui nesuteikiama galimybė *ex officio* įvertinti *in limine litis*, nors jis jau turi visus šiuo klausimu reikalingus teisinius ir faktinius duomenis, verslininko ir vartotojo sudarytoje sutartyje esančių sąlygų sąžiningumo, nesant vartotojo pateikto prieštaravimo, gali pakenkti Direktyva 93/13 nustatytos apsaugos veiksmingumui (53 punktas).

Vis dėlto tais atvejais, kai kyla klausimas, ar nacionalinės procesinės nuostatos pažeidžia veiksmingumo principą, klausimą reikia nagrinėti atsižvelgiant į nacionalinės nuostatos svarbą visam procesui, į proceso eigą ir jo ypatumus įvairiose nacionalinėse institucijose¹⁰. Teisės harmonizavimo aspektu tai reiškia, kad Teisingumo Teismas taiko kontekstinį požiūrį (angl. *context-specific approach*), t. y. sprendžia konkrečią procesinę problemą konkrečioje valstybėje narėje dėl kurios vartotojų teisių įgyvendinimas toje situacijoje tampa pernelyg sudėtingu. Atitinkamai, konkretus byloje pateiktas sprendimas turi ribotą harmonizuojantį poveikį – jis bus didesnis toms valstybėms narėms, kurių civilinio proceso sistemose kyla ta pati problema, o kitoms – turės mažesnę reikšmę; be to, tokioje sistemoje harmonizavimas vyksta bendrųjų principų, o ne konkrečių taisyklių lygiu¹¹.

Taigi, remiantis *Banco Espanol de Credito* išaiškinimu, galima daryti išvadą tik apie tam tikrą bendrą principą dėl vartotojų apsaugos standarto teismo įsakymo procedūrose – tais atvejais, kai išduodamas teismo įsakymą teismas savo žinioje jau turi visas faktines ir teises aplinkybes, reikalingas vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumui įvertinti, jis privalo *ex officio* išnagrinėti šį klausimą.

Byloje *Finnanmadrid* šis išaiškinimas buvo plėtojamas toliau, atsižvelgiant į Ispanijoje taikomas reformuotas mokėjimo įsakymo procedūros taisykles¹². Ispaniškoji teismo įsakymo procedūra vis dar buvo pagrįsta dokumentais, tačiau mokėjimo įsakymą išduodavo ne teisėjas, o teismo sekretorius, kuris neturėjo įgaliojimų vertinti vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo. Tokie įgaliojimai nebuvo

⁹ *Banco Español de Crédito* [ESTT], Nr. C-618/10, [2012-02-14]. Generalinės advokatės išvada. ECLI:EU:C:2012:349.

¹⁰ *Rewe* [ESTT], Nr. C-33/76, [1976-12-16]. ECLI:EU:C:1976:188 ir *Comet* [ESTT], Nr. C-45/76, [1976-12-16]. ECLI:EU:C:1976:191.

¹¹ LAW, Stephanie; NOWAK, Janek (2020). Procedural Harmonisation by the European Court of Justice: Procedural Autonomy and the Member States' Perspective, p. 54. In: HESS, Burkhard; INCHAUSTI, Fernando Gascon (sud.). *The Future of the European Law of Civil Procedure: Coordination or Harmonisation?* Intersentia [interaktyvus] <https://doi.org/10.1017/9781839700071.003>.

¹² *Finanmadrid* [ESTT], Nr. C-49/14, [2016-02-18]. ECLI:EU:C:2016:98.

suteikiami ir teisėjui, nagrinėjančiam prašymą pradėti priverstinį vykdymą, todėl, nepaisant to, kad teismas turėjo vartojimo sutartį bylos medžiagoje nuo pat procedūros pradžios, per visą procedūros eigą vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo kontrolė nebuvo atliekama.

ESTT nusprendė, kad veiksmingą vartotojų teisių apsaugą galima užtikrinti tik jeigu pagal nacionalinę proceso sistemą, vykstant mokėjimo įsakymo išdavimo procedūrai arba mokėjimo įsakymo vykdymo procedūrai, *ex officio* patikrinama, ar atitinkamoje sutartyje nėra nesąžiningų sąlygų. Šiame sprendime ESTT neakcentavo to fakto, jog teismo įsakymo procedūra yra pagrįsta dokumentais, tad atrodytų, išaiškinimas gali būti universalus pobūdžio – taikomas visoms teismo įsakymo procedūroms. Vis dėlto nurodyta skirtis buvo padaryta 2018 m. balandžio 26 d. generalinės advokatės J. Kokkot išvadoje byloje C-176/17¹³ ir ryškėja iš vėlesnės Teisingumo Teismo praktikos¹⁴, kurioje nagrinėjama teismo įsakymo procedūrų bei dokumentų atitiktis veiksmingumo principui.

Reikalavimai *ex officio* kontrolei turi tendenciją plėstis – *SPV Project* byloje veiksmingos vartotojų teisių apsaugos standartas buvo išplėstas apribojant numanomą *res judicata* sampratą¹⁵, o byloje *InvestCapital* – nustatant pozityvią teismo sprendimo motyvavimo pareigą.

SPV Project byloje po didinamoju stiklu atsидūrė Italijos civilinio proceso normos¹⁶. SPV ir kiti kreditoriai teisme inicijavo priverstinio vykdymo procesą prieš vartotojus, o šio proceso pagrindą sudarė mokėjimo įsakymai, kurie, vartotojams nepareiškus prieštaravimų, įgijo *res judicata* galią.

Italijos teisėje įtvirtinta dokumentais pagrįsta teismo įsakymo išdavimo procedūra. Remiantis Italijos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija, teismo įsakymui, dėl kurio nebuvo pareikštas prieštaravimas, taikomas numanomos *res judicata* galios principas (angl. *implicit res judicata*) – laikoma, kad teismas, kuris priėmė sprendimą dėl mokėjimo įsakymo išdavimo, išsprendė visus su reikalavimo pagrįstumu susijusius klausimus, įskaitant ir nesąžiningų vartojimo sutarties sąlygų patikrą, todėl šių klausimų vykdymo procese teismas negali spręsti nei savo iniciatyva, nei šalių prašymu.

Teisingumo Teismas akcentavo, kad pagal nagrinėjamą nacionalinę sistemą vartotojui nepareiškus prieštaravimų tik preziumuojama, kad *ex officio* kontrolė buvo atlikta, tačiau teismui dėl to nepateikus jokių motyvų, nepaisant to, kad teismas turi šiai užduočiai atlikti reikalingas faktines ir teisines aplinkybes, nėra žinoma, ar ji faktiškai buvo atlikta. Pritaikius numanomą *res judicata* sampratą šis klausimas nebegali būti sprendžiamas, tad kyla rizika, kad vartotojo teisė į tai, jog nesąžiningos sutarties sąlygos jam nebūtų privalomos, liks neįgyvendinta. Teisingumo Teismo vertinimu, tokiu atveju pagal veiksmingumo principą reikalaujama, kad šią kontrolę atliktų vykdymo klausimus sprendžiantis teismas.

Pažymėtina, kad absoliučioje daugumoje civilinio proceso sistemų teismo įsakymai išduodami be motyvų¹⁷. Kadangi pagal ESTT sprendimą *ex officio* kontrolė negali būti laikoma tinkamai atlikta nesant dėl to jokių motyvų, kyla poreikis nacionalines sistemas reformuoti taip, kad teismas, turintis šiai užduočiai atlikti reikalingas faktines ir teisines aplinkybes, nurodytą tokią kontrolę atlikęs ir savo

¹³ *Profi Credit Polska* [ESTT], Nr. C-176/17, [2018-04-26]. Generalinės advokatės išvada. CLI:EU:C:2018:293.

¹⁴ Žr. pvz. *Profi Credit Polska* [ESTT], Nr. C-176/17, [2018-09-13], ECLI:EU:C:2018:711, *EOS KSI Slovensko s.r.o. v Ján Danko and Margita Danková* [ESTT], Nr. C-448/17, [2018-09-20], ECLI:EU:C:2018:745, *Polski S.A. w Warszawie v Jacek Michalski* [ESTT], Nr. C-632/17, [2018-11-28], ECLI:EU:C:2018:963 ir kt.

¹⁵ VALLINES GARCÍA, Enrique (2024). Demolishing procedural autonomy in the name of effectiveness: Unicaja, Ibercaja and SPV Project. *Yearbook on Procedural Law of the Court of Justice of the European Union* (Fifth Edition – 2023) [interaktyvus]. <https://hdl.handle.net/20.500.14352/107288>.

¹⁶ *SPV Project* [ESTT], Nr. C-693/19, [2022-05-17], ECLI:EU:C:2022:395.

¹⁷ PANTOJA, Fernanda; RICHARD, Vincent. Default procedures and payment order procedures. Part XI Chapter 2, p. 144. In: HESS, Burkhard; WOO, Margaret; CADIET, Loic; MENÉTREY, Severin; VALLINES GARCÍA, Enrique (sud.) (2025). *Comparative procedural law and justice* [interaktyvus]. <https://cplj.org/a/11-2>.

patikrą motyvuotų. Tokiu atveju bus laikoma, kad *ex officio* patikra įgijo *res judicata* galią ir šio klausimo nereikės nagrinėti iš naujo vykdymo procese.

SPV Project byloje pateiktas išaiškinimas dėl teismo motyvavimo pareigos buvo patikslintas *InvestCapital* byloje¹⁸. Šioje byloje Teisingumo Teismas nurodė, kad vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo kontrolė atitinka veiksmingumo principą, jeigu tenkinamos šios sąlygos: 1) vartotojas informuojamas apie šio patikrinimo buvimą ir padarinius; 2) teismo sprendimas yra pakankamai motyvuotas – nurodytos teismo nagrinėtos sąlygos ir priežastys, dėl kurių teismas nusprendė, kodėl šios sąlygos nėra nesąžiningos. Atlikus tokią patikrą, gali būti užkirstas kelias vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumą vertinti iš naujo vėlesniame procedūros etape.

Šiame kontekste pažymėtina, kad motyvavimo pareiga dažnai suprantama kaip apimanti negatyvų aspektą, t. y. motyvuojama, kodėl teismas mano, kad vartojimo sutarties sąlygos yra nesąžiningos. Dėl kitų vartojimo sutarties sąlygų motyvai įprastai nėra nenurodomi, nes tai paprastai reiškia, kad verslininko parengtos standartinės sutarties sąlygos yra teisėtos. Jei nekyla ginčo, teismas neturi pareigos motyvuoti, kad ginčo šalies veiksmai yra teisėti. Vis dėlto, remiantis *SPV Project* bei *InvestCapital* išaiškinimais, akivaizdu, kad reikia nurodyti ir tai, kodėl teismas mano, kad vartojimo sutarties sąlygos yra sąžiningos, t. y. nacionalinis teismas turėtų nurodyti tai, kad, pavyzdžiui, neižvelgia ryškaus verslininko ir vartotojo teisių ir pareigų disbalanso (Direktyvos 3 straipsnio 1 dalis) ir (arba) sutartyje nėra į pilkąjį sąrašą patenkančių sąlygų (Direktyvos priedas) ir (arba) kt.

Taigi, išanalizavus ESTT išaiškinimus dėl veiksmingumo principo užtikrinimo nacionalinėse teismo įsakymo procedūrose, pagrįstose dokumentais, konstatuotina, kad šių procedūrų metu teismas žino faktines ir teisines aplinkybes, reikalingas įvertinti vartojimo sutarties sąlygų (ne)sąžiningumą, todėl jis turi pareigą atlikti šių sąlygų sąžiningumo kontrolę *ex officio*. Jei teismui kyla rimtų abejonių dėl sutarties sąlygų sąžiningumo, teismas turi pareigą imtis tyrimo priemonių (plačiau žr. *Lintner* byloje pateiktus išaiškinimus). Jeigu veiksmingumo principą atitinkanti vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo kontrolė nebuvo atlikta išduodant mokėjimo įsakymą, o priverstinis vykdymas pradedamas pareiškimu teismui išduoti vykdomąjį dokumentą teismo įsakymo pagrindu, tokia kontrolė turi būti atlikta vykdymo klausimus sprendžiančio teismo. Be kita ko, atlikęs *ex officio* kontrolę, teismas turi pareigą nurodyti savo išvadų motyvus – ne tik dėl nesąžiningomis pripažintų sutarties sąlygų, bet ir nurodyti priežastis, kodėl mano, kad vartojimo sutarties sąlygos yra sąžiningos. Galiausiai, teismas turi informuoti vartotoją apie atliktą kontrolę ir vartotojui teksiančius teisinius padarinius, jei nebus pareikšti prieštaravimai.

1.2. Veiksmingumo principo aiškinimas teismo įsakymo procedūrose, kuriose teismas neturi kreditoriaus reikalavimą pagrindžiančių dokumentų

Teismo įsakymo išdavimo procedūra, kurioje teismas neturi pirminį kreditoriaus reikalavimą pagrindžiančių dokumentų ir dėl to negali *ex officio* įvertinti vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo, atitikties veiksmingumo principui aspektu pirmą kartą buvo vertinta byloje *Profi Credit Polska*¹⁹.

Šioje byloje *Profi Credit Polska* sudarė paskolos sutartį su vartotoju, pagal kurią vartotojas išdavė paprastąjį vekselį kreditoriaus reikalavimui užtikrinti. Vartotojui neatlikus mokėjimo, *Profi Credit Polska* vartotojui pranešė, kad vekselis buvo užpildytas nurodant likusią skolos sumą. Verslininkas kreipėsi į teismą su prašymu išduoti mokėjimo įsakymą, prie kurio pridėjo tinkamai užpildytą ir pasirašytą paprastąjį vekselį ir dokumentą dėl paskolos sutarties nutraukimo. Nors prie prašymo išduoti

¹⁸ *InvestCapital* [ESTT], Nr. C-724/22, [2024-02-29 d]. ECLI:EU:C:2024:182.

¹⁹ *Profi Credit Polska* [ESTT], Nr. C-176/17, [2018-09-13], ECLI:EU:C:2018:711.

mokėjimo įsakymą buvo pridėtas reikalavimą pagrindžiantis dokumentas – vekselis, tačiau atliekamos analizės tikslu svarbu tai, kad vekselis atliko tik prievolės užtikrinimo funkciją, o pirminis dokumentas, iš kurio kilo kreditoriaus reikalavimo teisė, – vartojimo paskolos sutartis – teismui nebuvo žinomas.

Pagal bylos nagrinėjimo metu Lenkijoje galiojusius teisės aktus teismo įsakymo išdavimo procedūra vyko dviem etapais. Pirmame etape paprastojo vekselio galiojimo vertinimas apsiribojo jo atitikties formaliems reikalavimams vertinimu. Jei skolininkas, išrašęs paprastąjį vekselį, pateikdavo prieštaravimą dėl mokėjimo įsakymo, antrame etape jis galėjo ginčyti ne tik vekselyje nurodytą įsipareigojimą, bet ir egzistuojantį sutartinį santykį, pavyzdžiui, vartojimo kredito sutartį. Tik vartotojui pateikus motyvuotą prieštaravimą, kuriam buvo taikomas dviejų savaikių terminas, galėjo būti konstatuotas nesąžiningas vartojimo sutarties sąlygų pobūdis.

Teisingumo Teismas šioje byloje iš esmės rėmėsi generalinės advokatės Juliane Kokott pasiūlyta argumentavimo technika²⁰. Generalinė advokatė visų pirma šią bylą atskyrė nuo jau aptartų *Banco Espanol de Credito* ir *Finanmadrid* bylų, nurodyma, kad tose bylose teismui dar mokėjimo įsakymo procedūros pradžioje buvo žinomos teisinės ir faktinės aplinkybės, susijusios su vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumu (60 punktas). Generalinės advokatės vertinimu, su Direktyva dėl nesąžiningų sąlygų suderinama tokia nacionalinė proceso sistema, kai teismas neatlieka *ex officio* kontrolės, išduodamas mokėjimo įsakymą, nes neturi tam reikalingų faktinių ir teisinių duomenų, tačiau vartotojas gali užkirsti kelią mokėjimo įsakymui įsiteisėti pateikdamas prieštaravimą (71 ir 76 punktai). Pažymėta, kad tokių nacionalinių sistemų atitiktis veiksmingumo principui turi būti vertinama atsižvelgiant į prieštaravimams pareikšti nustatytas sąlygas, t. y. reikia nustatyti, ar jos nelemia neįmanomo ar pernelyg apsunkinto vartotojo teisių, kylančių iš Nesąžiningų sąlygų direktyvos, įgyvendinimo.

Minėta, šiems argumentams Teisingumo Teismas pritarė. Įvertinęs visus prieštaravimams pareikšti taikomus reikalavimus, Teisingumo Teismas sutiko su generalinės advokatės išvada, kad Lenkijoje nustatyta mokėjimo įsakymo procedūra dėl prieštaravimams pareikšti taikomų sąlygų, t. y. reikalavimo pateikti motyvuotus prieštaravimus ir įrodymus, dviejų savaikių termino prieštaravimams pareikšti ir taisyklės, jog pareiškus prieštaravimus skolininkui gali tekti trys ketvirtadaliai bylinėjimosi išlaidų, neatitinka veiksmingumo principo. Taigi, Teisingumo Teismas nesirijo pripažinti mokėjimo įsakymo procedūrų be dokumentų *per se* prieštaraujančiomis ES teisei, tačiau vertino tai, ar, išdavus mokėjimo įsakymą, vartotojui nesudaromos pernelyg sudėtingos sąlygos pareikšti prieštaravimus.

EOS KSI Slovensko byloje ESTT apibendrinio taisyklės dėl teismo įsakymo procedūrų prieš vartotojus²¹: nacionalinės teisės aktai turi būti laikomi galinčiais pakenkti Direktyva 93/13 siekiamos apsaugos veiksmingumui, jeigu jie nenumato *ex officio* kontrolės išduodant įsakymą *arba*, kai tokia kontrolė yra numatyta tik tada, kai pateikiami prieštaravimai dėl išduoto įsakymo, *jeigu* yra didelė rizika, kad atitinkami vartotojai nepateiks reikalaujamo prieštaravimo dėl ypač trumpo šiam tikslui numatyto termino arba kad jie bus atgrasyti gintis dėl išlaidų, kurių patirtų kreipdamiesi į teismą, palyginti su ginčijamos skolos suma, arba dėl to, kad nacionalinės teisės aktai nenumato pareigos pateikti vartotojui visą reikalingą informaciją, kad jis žinotų savo teisių apimtį (46 punktas); sutarties sąlygų sąžiningumo kontrolės buvimas tik pareiškus prieštaravimus nekenkia Direktyvos 93/13 veiksmingumui *tik tada, jeigu* vartotojai nėra atgrasyti nuo tokių prieštaravimų pateikimo (51 punktas). Šios taisyklės pakartotos *Bank Polski* byloje²².

²⁰ *Profi Credit Polska* [ESTT], Nr. C-176/17, [2018-04-26], Generalinės advokatės išvada. CLI:EU:C:2018:293.

²¹ *EOS KSI Slovensko s.r.o. v Ján Danko and Margita Danková* [ESTT], Nr. C-448/17, [2018-09-20], ECLI:EU:C:2018:745.

²² *Polski S.A. w Warszawie v Jacek Michalski* [ESTT], Nr. C-632/17, [2018-11-28], ECLI:EU:C:2018:963.

Profi Credit Polska II byloje teismo įsakymo prieš vartotojus procedūros ypatumai buvo plečiami suteikiant nacionaliniams teismams įgaliojimus savo iniciatyva rinkti įrodymus²³. Šioje byloje teismas, išduodamas mokėjimo įsakymą, negalėjo atlikti *ex officio* kontrolės, nes bylos medžiagoje nebuvo tam reikalingos informacijos apie teises ir faktines aplinkybes, tačiau teismui buvo žinoma verslininko naudojama standartinė sutarties forma, remiantis kitų bylų, kuriose vartotojai pareiškė prieštaravimus, medžiaga. Taigi, *de facto* žinodami verslininko taikomas standartinės sutarties sąlygas, nacionaliniai teismai turėjo rimtų abejonių dėl šio kreditoriaus reikalavimą pagrindžiančios sutarties sąlygų sąžiningumo dar prieš vartotojui pateikiant prieštaravimus. ESTT buvo prašoma išaiškinti, ar tais atvejais, kai nacionaliniam teismui kyla rimtų abejonių dėl vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo, šis teismas, nepaisydamas tai draudžiančių nacionalinės teisės nuostatų, gali reikalauti iš verslininko pateikti šias sąlygas raštu.

Teisingumo Teismas pateikė teigiamą atsakymą – tais atvejais, kai teismas turi rimtų abejonių dėl vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo, jis privalo atlikti šių sąlygų *ex officio* kontrolę ir tuo tikslu gali (angl. *may; pranc. pouvoir*) pareikalauti verslininko pateikti reikalavimą pagrindžiančius dokumentus. Teisingumo Teismo pavartotas terminas „gali pareikalauti“ sukėlė tam tikrą teisinį neaiškumą – jei esant rimtų abejonių dėl vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo teismas privalo atlikti *ex officio* kontrolę, tai šis teismas tik *gali* ar ir *turi* pareikalauti kreditoriaus reikalavimą pagrindžiančių dokumentų? Be to, ką reiškia terminas „rimtos abejonės“, jei nacionalinis teismas tokioje procedūroje turi tik kreditoriaus prašymą išduoti teismo įsakymą? Kuo šios rimtos abejonės turi būti pagrįstos?

Profi Credit Polska II išaiškinimas buvo pakartotas *DSK Bank ir FrontEx International* byloje²⁴, o aptarti teismo įgaliojimai imtis tyrimo priemonių buvo patikslinti *Lintner* byloje, konstatavus teismo pareigą elgtis nurodytu būdu²⁵. Nors *Litner* byloje veiksmingumo principo turinys buvo aiškinamas ginčo procese, *Beta Bulgaria* bylos motyvai atskleidžia, kad tokia pareiga taikytina ir teismo įsakymo procedūrose²⁶.

Be kita ko, analizuojant teismo įsakymo procedūras be dokumentų, reikia pažymėti vieną iš esminių šio proceso privalumų – tokios procedūros gali būti nesunkiai automatizuotos, išduodant elektroninius teismo įsakymus. Pavyzdžiui, tokia sistema naudojama Vokietijoje²⁷.

Getin Noble Bank byloje kreditoriui buvo išduotas elektroninis mokėjimo įsakymas²⁸. Pagal pagrindinėje byloje taikomą elektroninę mokėjimo įsakymo išdavimo procedūrą *Getin Noble Bank* prašyme išduoti elektroninį mokėjimo įsakymą nurodė paskolos sutartis, kurias buvo sudariusi su vartotoju, tačiau jų prie prašymo nepridėjo, atsižvelgdama į šių procedūrų valdymo sistemos technines savybes, kurios nesuteikė galimybės kartu su prašymu teikti kokių nors įrodymų. Teismas išdavė du elektroninius mokėjimo įsakymus, kurių vartotojas neginčijo, todėl jie įsiteisėjo. Priverstinio vykdymo veiksmus prižiūrintis teismas buvo pirmasis nacionalinis teismas, kuriam buvo pateiktos kreditoriaus reikalavimą pagrindžiančios paskolos sutartys. Išnagrinėjęs minėtų paskolos sutarčių turinį, teismas suabejojo dėl šių sutarčių galiojimo. Vis dėlto nacionalinis teismas pažymėjo, kad vartotojas nepateikė prieštaravimo dėl išduotų mokėjimo įsakymų, todėl nebeturi jokių teisinių priemonių, kurios leistų jam

²³ *Profi Credit Polska II* [ESTT], Nr. C-419/18 ir C-483/18, [2019-11-07], ECLI:EU:C:2019:930.

²⁴ „*DSK Bank*“ *EAD and „FrontEx International“ EAD* [ESTT], Nr. C-807/19, [2020-11-26], ECLI:EU:C:2020:967.

²⁵ *Lintner* [ESTT], Nr. C-511/17, [2020-03-11], ECLI:EU:C:2020:188.

²⁶ *APS Beta Bulgaria and Agentsia za kontrol na prosrocheni zadalzhnia* [ESTT], Nr. C-337/23, [2025-03-13], ECLI:EU:C:2025:183.

²⁷ BACH, Ivo (2019). The Role of the Judge in Consumer Cases – A German Perspective. In: NYLUND, Anna; STRANDBERG, Magne (sud.). *Civil Procedure and Harmonisation of Law: The Dynamics of EU and International Treaties*. Intersentia, p. 144 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/9781780688305.010>.

²⁸ *Getin Noble Bank and Others* [ESTT], Nr. C-531/22, [2024-01-18], ECLI:EU:C:2024:58.

ginčyti iš šių mokėjimo įsakymų kylančias prievoles. Nacionalinėje teisėje prieštaravimams pareikšti buvo nustatytas dviejų savaikių terminas, prieštaravimai neturėjo būti motyvuoti, taip pat nebuvo reikalavimo turėti procesinį atstovą.

Vertindamas aptartą elektroninę mokėjimo įsakymo išdavimo sistemą, Teisingumo Teismas naudojo jau išanalizuotą argumentavimo techniką, t. y. dėmesį sutelkė į prieštaravimams pareikšti taikomas sąlygas. Nurodyta, kad net jei pagal Lenkijos teisės aktus vartotojas neprivalėtų motyvuoti prieštaravimo dėl mokėjimo įsakymo, vis dėlto dviejų savaikių terminas prieštaravimams pareikšti yra ypač trumpas, tad gali pažeisti veiksmingumo principą (55 punktas). Kadangi nagrinėjamoje byloje nebuvo užtikrinta veiksmingumo principą atitinkanti vartotojų teisių apsauga, vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo patikrą turėjo atlikti vykdyimo veiksmus prižiūrintis teismas (58, 61 punktai). Aptariamas sprendimas leidžia teigti, kad elektroninės mokėjimo įsakymo procedūros, kuriose nesuteikiama techninės galimybės pateikti teismui įrodymus ir dėl to nėra atliekama *ex officio* kontrolė, *per se* nėra draudžiamos, jeigu prieštaravimams pareikšti nenustatomos sąlygos, galinčios vartotojo teisių įgyvendinimą padaryti neįmanomą ar pernelyg sudėtingą. Tais atvejais, kai veiksminga vartotojų teisių apsauga neužtikrinama mokėjimo įsakymo išdavimo procedūroje, ji turi būti užtikrinta priverstinio vykdyimo procedūroje.

Taigi, pagal ES vartotojų teisę teismo įsakymo procedūros be dokumentų *per se* neprieštarauja veiksmingumo principui. Vis dėlto tam tikrais atvejais – kai teismui kyla rimtų abejonių dėl vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo – šios procedūros turi būti pagrįstos dokumentais, t. y. teismas turi pareigą savo iniciatyva reikalauti kreditoriaus pateikti jo reikalavimą pagrindžiančius dokumentus ir atlikti vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo kontrolę. Nėra aišku, kas turi būti laikoma „rimtomis abejonėmis“ ir kuo jos turi būti pagrįstos, tad diskutuotina, ar nereikėtų šio abstraktaus kriterijaus tikslinti ar net panaikinti, nurodant kreditoriui visais atvejais pateikti jo reikalavimą pagrindžiančius dokumentus ir darant analogišką *ex officio* patikrą kaip ir dokumentais pagrįstose teismo įsakymo išdavimo procedūrose. Be kita ko, remiantis ESTT praktika, tokiose procedūrose veiksmingumo principo įgyvendinimas iš esmės priklauso nuo prieštaravimams pareikšti taikomų sąlygų – šios sąlygos neturi būti tokios, kad vartotojų teisių įgyvendinimą padarytų pernelyg sudėtingą, pavyzdžiui, neturi būti nustatomi itin trumpi procesiniai terminai, neturi būti reikalaujama turėti procesinį atstovą ar dengti neproporcingai dideles bylinėjimosi išlaidas, be to, vartotojas turi būti informuojamas apie teisinius padarinius, kilsiančius tuo atveju, jeigu nebus pareikšta prieštaravimų. Kaip ir dokumentais pagrįstų procedūrų atveju – jei nesilaikyta veiksmingumo principo reikalavimų išduodant teismo įsakymą, *ex officio* kontrolė turi būti atlikta vykdyimo etape. Be to, tais atvejais, kai nesąžiningų sąlygų kontrolė atliekama remiantis įrodymais (kai teismui kyla „rimtų abejonių“ dėl sutarties sąlygų sąžiningumo), egzistuoja jau aptarta pareiga motyvuoti teismo padarytas išvadas.

2. Vartotojų teisių apsauga išduodant Europos mokėjimo įsakymą

Analizuojant vartotojų teisių apsaugą teismo įsakymo procedūrose būtina išanalizuoti ir tai, kaip šios teisės užtikrinamos bylose dėl Europos mokėjimo įsakymo išdavimo.

Europos mokėjimo įsakymo išdavimo procedūra yra procedūra be dokumentų. Pagal Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 12 d. reglamento Nr. 1896/2006 (toliau Reglamentas) 7 straipsnio 1 dalį prašymas išduoti Europos mokėjimo įsakymą pateikiamas užpildant Reglamento I priede pateiktą standartinę A formą. Prašyme, be kitų formalių reikalavimų, nurodomas ieškinio pagrindas, aplinkybės, kuriomis grindžiamas reikalavimas, aprašymas ir, kai taikoma, reikalaujamų palūkanų apibūdinimas; taip pat aprašomi reikalavimą pagrindžiantys įrodymai. Reglamento I priede pateikta standartinė A forma leidžia, jei reikia, pridėti papildomus pareiškimus ir kitą informaciją. Tais

atvejais, kai neįvykdomi formalūs reikalavimai, teismas suteikia ieškovui galimybę papildyti prašymą arba pašalinti nustatytus trūkumus (Reglamento 9 straipsnio 1 dalis). Išdavus Europos mokėjimo įsakymą atsakovui pranešama, kad teismas netikrino kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo (Reglamento 12 straipsnio 4 dalis) ir informuojama, kad prieštaravimai gali būti pateikti per 30 dienų nuo Europos mokėjimo įsakymo įteikimo atsakovui dienos naudojant VI priede pateiktą F standartinę formą; šių prieštaravimų motyvuoti nėra būtina (Reglamento 16 straipsnis), taip pat nėra būtina turėti procesinį atstovą (Reglamento 24 straipsnis). Procesiniai klausimai, kurie Reglamente neaptarti, reglamentuojami nacionalinės teisės (Reglamento 26 straipsnis).

Vartotojų teisių įgyvendinimas Europos mokėjimo įsakymo procedūroje buvo nagrinėtas *Bondora* byloje²⁹. Reikia pažymėti, kad šioje byloje buvo aiškinama antrinė ES teisė, o ne vertinama nacionalinės sistemos atitiktis veiksmingumo principui. Nagrinėjamoje byloje vartotojui neįvykdžius savo įsipareigojimų pagal paskolos sutartį verslininkas kreipėsi į Ispanijos teismą su prašymu išduoti Europos mokėjimo įsakymą. Nacionalinis teismas, nepaisydamas tai draudžiančios nacionalinės teisės, įgyvendinančios Reglamentą, nuostatos, paprašė, kad verslininkas pateiktų skolinį reikalavimą pagrindžiančius dokumentus, tam, kad būtų įvertinta, ar sutartyje numatytos sąlygos nėra nesąžiningos. Bondora atsisakė pateikti sutartį ir nurodė, kad Europos mokėjimo įsakymo išdavimo procedūroje nėra nagrinėjami skolinį reikalavimą pagrindžiantys dokumentai ir atitinkamai vertinamas kreditoriaus reikalavimo pagrįstumas.

Svarbu pažymėti, kad ši byla buvo sprendžiama jau po *Banco Espagnol de Credito* (2012 m.) ir *Finnanmadrid* (2016 m.) išaiškinimų, kai Ispanijos civilinio proceso sistema buvo reformuota taip, kad atitiktų ESTT išaiškinimus „ispaniškose“ bylose – išduodami teismo įsakymą Ispanijos teismai privalejo visais atvejais atlikti vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo vertinimą. Po reformos įsigaliojimo – 2018 m. prašymų išduoti Europos mokėjimo įsakymą skaičius Ispanijoje padidėjo kone 900 proc., palyginti su tokių prašymų kiekiu 2017 metais³⁰. Be to, nors Reglamentas taikomas tik tarptautinį elementą turinčioms skoloms, dauguma šių skolų buvo grynai nacionalinio pobūdžio, tarptautinį elementą sukūrus perleidžiant reikalavimo teises ne Ispanijoje registruotiems subjektams³¹.

Šioje byloje ESTT nacionalinio teismo įgaliojimus reikalauti kreditoriaus pateikti jo reikalavimą pagrindžiančius dokumentus kildino tiesiogiai iš Reglamento nuostatų (Reglamento 7 straipsnio 1 dalies ir 9 straipsnio 1 dalies). Pažymėta, kad pagal Reglamento I priede pateiktos A standartinės formos 10 skiltį kreditorius turi nurodyti ir apibūdinti turimus įrodymus, pagrindžiančius jo reikalavimą, o pagal 11 skiltį ši informacija gali būti papildyta. Reglamento 9 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad teismas, į kurį kreiptasi su prašymu dėl Europos mokėjimo įsakymo išdavimo, turi teisę prašyti kreditoriaus papildyti informaciją, pateiktą pagal Reglamento 7 straipsnį, arba pašalinti jos trūkumus. Taigi, Teisingumo Teismas darė išvadą, kad nacionalinis teismas turi teisę prašyti kreditoriaus išdėstyti visą sutartį ar pateikti jos kopiją, tam, kad įvertintų, ar vartojimo sutarties sąlygos yra nesąžiningos, kaip to reikalaujama pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnio 1 dalį.

Pažymėtina, kad šioje byloje buvo konstatuoti tik teismo įgaliojimai pareikalauti kreditoriaus pateikti reikalavimą pagrindžiančius dokumentus, tad kyla klausimas, kada šiais įgaliojimais teismas privalo naudotis. Šie įgaliojimai yra teismo diskrecija ar pareiga? Ar pareiga yra tik tada, kai teismui kyla rimtų abejonių dėl kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo? Vėlgi – kaip šios „rimtos abejonės“ gali

²⁹ *Bondora AS v Carlos V. C. and XY* [ESTT], sujungtos bylos Nr. C-453/18 and C-494/18, [2019-12-19], ECLI:EU:C:2019:1118.

³⁰ SANTALÓ GORIS, Carlos (2020). Bondora: Another Brick In The Proceduralization of the Consumers' Substantive Rights, *Cuadernos De Derecho Transnacional*, 12(2), 1187 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.20318/cdt.2020.5667>.

³¹ Ten pat, p. 1192.

kilti tarpvalstybinio pobūdžio byloje, kai prie prašymo išduoti Europos mokėjimo įsakymą nepriedama jokių įrodymų? Manytina, kad „rimtos abejonės“ turi remtis į reikalaujamų palūkanų apibūdinimą ir dydį, t. y. tais atvejais, kai jos prilygsta ar yra didesnės nei pagrindinė skolos suma, teismui turėtų kilti „rimtos abejonės“. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad *Bondora* byloje nacionalinis teismas nenurodė turįs rimtų abejonų dėl sutarties sąlygų sąžiningumo – nacionalinio teismo iniciatyva iš esmės rėmėsi nacionaline tradicija, kai, išduodamas nacionalinį teismo įsakymą, teismas visais atvejais turėjo įvertinti vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumą.

Galimi keli *Bondora* sprendimo aiškinimo būdai: pirma, galima teigti, kad, išduodamas Europos mokėjimo įsakymą, teismas turi įgaliojimus (teisę, diskreciją) reikalauti papildomų įrodymų, tačiau pareiga imtis tyrimo priemonių, išplėta nacionalinių procedūrų kontekste (žr. *Litner* byla), – Europos mokėjimo įsakymo procese nėra taikoma; antra, galima teigti, kad *Bondora* byloje nurodyti teismo įgaliojimai turėtų būti suvokiami kaip pareiga visais atvejais elgtis nurodytu būdu; trečia, galima teigti, kad pareiga egzistuoja tik tada, kai, analogiškai nacionalinėms procedūroms, teismui kyla rimtų abejonų dėl kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo.

Manytina, kad pirmu atveju būtų iš esmės ignoruojami ESTT išaiškinimai, pateikti panašių nacionalinių procedūrų kontekste dėl teismo pareigos rinkti įrodymus esant rimtoms abejonėms; antru atveju dokumentais nepagrįsta Europos mokėjimo įsakymo procedūra vartojimo ginčiuose iš esmės virstų dokumentais pagrįsta sistema – nors tokia pozicija leistų pasiekti didesnę teisinę aiškumą, nesant konkretaus ESST išaiškinimo, nurodančio teismo pareigą visais atvejais pareikalauti kreditoriaus pateikti reikalavimą pagrindžiančius dokumentus, tokia išvada laikytina pernelyg ankstyva; trečiuoju požiūriu kyla jau aptarta „rimtų abejonų“ sąvokos neaiškumo problema, be to, sukuriamas priešingas harmonizavimui efektas, t. y. kyla rizika, kad skirtingose jurisdikcijose teismai teise pareikalauti vartojimo sutarties naudosis skirtingai, atsižvelgdami į teisėjo vaidmens tokiuose procesuose nacionalinę tradiciją – pavyzdžiui, Ispanijoje, tikėtina, teismai reikalaus pateikti tokius įrodymus visada, o kitose jurisdikcijose šia teise gali būti naudojamosi gerokai pasyviau³².

Taigi Teisingumo Teismo poziciją dėl vartotojų teisių apsaugos standarto Europos mokėjimo įsakymo procedūroje reikia patikslinti. Atliktos analizės pagrindu galima daryti išvadą, kad teismas turi įgaliojimus (teisę) prašyti kreditoriaus pateikti jo reikalavimą pagrindžiančius dokumentus, o kai kyla rimtų abejonų dėl vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo, ypač dėl kreditoriaus reikalaujamo palūkanų dydžio, pareigą imtis tyrimo priemonių, kad bylos medžiaga būtų papildyta *ex officio* kontrolei reikalingais duomenimis.

Be kita ko, Reglamente nustatyti reikalavimai prieštaravimams pareikšti, t. y. tai, kad prieštaravimai neturi būti motyvuoti, tai, kad juos galima pareikšti be procesinio atstovo per 30 dienų terminą, manytina, atitinka veiksmingos vartotojų teisių gynybės standartą, tad galėtų būti pavyzdys atitinkamoms nacionalinėms procedūroms.

3. ESTT praktikos padariniai nacionalinėms civilinio proceso sistemoms

Be aptartos gana akivaizdžios ESTT praktikos įtakos nacionalinėms teismo įsakymo procedūroms, yra ir mažiau akivaizdus šios praktikos padarinys – nacionalinio civilinio proceso fragmentacija. Kitaip tariant, yra dvi nacionalinio teismo įsakymo proceso rūšys – įprasta mokėjimo įsakymo išdavimo procedūra ir mokėjimo įsakymo procedūra prieš vartotojus. Pastaroji nėra reglamentuota nacionalinėje teisėje, o kyla iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos. Tai lemia tam tikrus praktinius tokio proceso taikymo sunkumus.

³² Ten pat, p. 1196–1197.

Visų pirma, proceso ypatumų „kūrimas“ pasitelkus jurisprudenciją stokoja teisinio aiškumo – nėra aišku, kaip turėtų būti taikomos įprastos nacionalinio civilinio proceso taisyklės, ypač tais atvejais, kai yra priešara tarp nacionalinio reglamentavimo ir ESTT praktikos. Be to, jau minėta, kai kurie ESTT sprendimai nėra aiškūs – kas turi būti laikoma „rimtomis abejonėmis“ procese, grindžiamame išimtinai kreditoriaus pateikiama informacija? Kaip šios abejonės gali susiformuoti, kai teismas bylos medžiagoje neturi kitų, išskyrus kreditoriaus pateiktų, duomenų?

Be kita ko, nors Teisingumo Teismas atitiktis ES teisei aspektu naudoja skirtingą argumentavimo techniką dokumentais pagrįstoms ir dokumentais nepagrįstoms teismo įsakymo procedūroms įvertinti, diskutuotina, ar siekiant teisinio aiškumo ir vienodo vartotojų apsaugos standarto visoje ES, kreditoriaus pareiga pateikti reikalavimą pagrindžiančius dokumentus (atitinkamai teismo pareiga įvertinti nesąžiningas vartojimo sutarties sąlygas) prieš išduodant teismo įsakymą neturėtų būti laikoma universalia.

Nėra aišku ir tai, kurie konkrečiai ESTT sprendimai yra aktualūs konkrečiai jurisdikcijai – atsakymui į šį klausimą reikia išsamios lyginamosios skirtingų civilinio proceso taisyklių ir ESTT praktikos analizės bei ilgalaikio sisteminimo.

Problemų kelia ir tai, kad ESTT praktika yra plėtojama palaipsniui, metų metus, todėl gali likti nepastebėta ir (ar) nesuvokta šios praktikos reikšmė³³ arba, priešingai, – padarytos per toli siekiančios išvados³⁴. Kaip pažymi buvęs ESTT generalinis advokatas M. Bobek, Teisingumo Teismo jurisprudencija procesinės teisės srityje pasižymi tam tikrais „spazmais“ – įprastai pirmojoje byloje paskelbiamas bendras principas – vieni teisės mokslininkai skuba sveikinti ESTT priėmus drąsų sprendimą, kiti – piktintis, kad nepagrįstai kišamasi į valstybių narių procesinę autonomiją, tačiau iš tikrųjų svarbios bylos yra antros ir trečios „bangos“ bylos, kuriose teismas detalizuoja ir nustato paskelbtojo principo taikymo sąlygas³⁵. Tikriausiai nėra geresnio pavyzdžio generalinio advokato minčiai iliustruoti nei ESTT praktika dėl vartotojų teisių apsaugos standarto teismo įsakymo procedūrose. Paskelbus *Banco Espanol de Credito* ir *Finnamadrid* išaiškinimus, tiek teisės mokslininkai, tiek teisės praktikai suskubo paskelbti, kad vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo kontrolė visada, neatsižvelgiant į nacionalinių procedūrų ypatumus, turi būti atliekama išduodant teismo įsakymą arba jį vykdant. Tokia išvada buvo padaryta ir Maxo Plancko instituto Europos Komisijos užsakymu atliktame ES vartotojų teisių įgyvendinimo nacionaliniuose procesuose tyrime³⁶. Vis dėlto tyrimas buvo atliekamas 2015 gruodžio mėn. – 2017 m. sausio mėn. – tuo metu ESTT dar nebuvo išnaginėjęs nė vienos bylos dėl vartotojų teisių apsaugos standarto teismo įsakymo procedūrose be dokumentų. Tik po daugiau nei dešimtmečio ESTT praktikos vystymosi galima konstatuoti, kad teismas naudoja skirtingą argumentaciją šių sistemų atitikčiai veiksmingumo principui įvertinti, ir, be to, iš esmės vengia aiškiai nurodyti, kad dokumentais nepagrįstos procedūros *per se* neatitinka veiksmingumo principo, tad turi būti reformuotos. Taigi, net ir atlikus

³³ KRANS, Bart (2015). EU Law and National Civil Procedure Law: An Invisible Pillar. *European Review of Private Law*, 23(4) [interaktyvus]. <https://kluwerlawonline.com/api/Product/CitationPDFURL?file=Journals\ERPL\ERPL2015038.pdf>.

³⁴ LAW, Stephanie; NOWAK, Janek (2020). Procedural Harmonisation by the European Court of Justice: Procedural Autonomy and the Member States' Perspective. In: HESS, Burkhard; INCHAUSTI, Fernando Gascon (sud.). *The Future of the European Law of Civil Procedure: Coordination or Harmonisation?* Intersentia [interaktyvus] <https://doi.org/10.1017/9781839700071.003>.

³⁵ BOBEK, Michal (2012). Why There Is No Principle of 'Procedural Autonomy' of the Member States. In: MICKLITZ, Hans-Wolfgang; DE WITTE, Bruno (sud.). *The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States*. Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia, p. 310.

³⁶ HESS, Burkhard; LAW, Stephanie (2019). Implementing EU consumer rights by national procedural law: Luxembourg report on European procedural law. München Oxford Baden-Baden: Beck Hart Nomos [interaktyvus]. <https://doi.org/10.17104/9783406795305>

išsamią šiandien esamos ESTT praktikos analizę, lieka neatsakytų klausimų, tad tikėtina, kad iš ES teisės kylantys vartojimo ginčų nagrinėjimo ypatumai evoliucionuos ir toliau.

Fragmentacija po *Bondora* išaiškinimo egzistuoja ir europiniu lygiu – vienos taisyklės taikomos įprastai Europos mokėjimo įsakymo išdavimo procedūrai, kitos (ne iki galo aiškos) – Europos mokėjimo įsakymo procedūrai prieš vartotojus.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiame straipsnyje analizuojami tik vartotojų apsaugos standartai teismo įsakymo procedūroje, kylantys iš Nesąžiningų sąlygų direktyvos. Reikia nustatyti, ar kitos vartotojų teisių direktyvos per ESTT praktiką nustato kitas vartotojų procesines garantijas. Pavyzdžiui, galima kelti klausimą, ar teismo įsakymo procedūroje egzistuoja teismo pareiga *ex officio* patikrinti, ar kreditorius vertino vartotojo kreditingumą³⁷.

Galiausiai, siekiant užtikrinti tinkamą vartotojų procesinių garantijų teismo įsakymo procese įgyvendinimą, be kita ko, ir teisinį aiškumą, reikia įvertinti ir nacionalinio civilinio proceso taisyklių atitiktį ES vartotojų teisei. Galbūt nacionalinėje teisėje reikalinga atskira teismo įsakymo išdavimo prieš vartotojus procedūra? Galbūt reikia sukurti dokumentais pagrįstą teismo įsakymo išdavimo prieš vartotojus procedūrą, kad visais atvejais būtų atliekama nesąžiningų vartojimo sutarties sąlygų patikra? O galbūt reikėtų modernizuoti teismo įsakymo išdavimo procedūrą, sukuriant automatizuotą procesą? Tuo pačiu galimi siūlymai ir apskritai uždrausti išduoti teismo įsakymą prieš vartotoją, paliekant visus vartotojų teisių apsaugos klausimus spręsti ginčo procese. Visi šie klausimai turi likti tolesnės mokslinės diskusijos objektu.

Išvados

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo argumentai dėl veiksmingumo principo įgyvendinimo dokumentais pagrįstose ir dokumentais nepagrįstose teismo įsakymo išdavimo procedūrose skiriasi – pirmu atveju akcentuojama teismo pareiga *ex officio* įvertinti vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumą, nes teismas turi šiai užduočiai atlikti reikalingas faktines ir teisines aplinkybes, o antruoju – veiksmingumo imperatyvas nukreipiamas į prieštaravimams pareikšti taikomų sąlygų patikrą, t. y. vertinama, ar šios sąlygos nedaro vartotojų teisių įgyvendinimo pernelyg sudėtingo. Tuo tarpu teismo pareiga imtis tyrimo priemonių, kilus „rimtų abejonių“ dėl kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo, yra universali, tačiau lemia teisinį neaiškumą teismo įsakymo išdavimo procedūrose be dokumentų. Svarstyтина, ar šis abstraktus ir teisinio aiškumo stokojantis kriterijus neturėtų būti panaikintas, o nustatyta universali kreditoriaus pareiga pateikti teismui jo reikalavimą pagrindžiančius dokumentus bei teismo pareiga visais atvejais išduodant mokėjimo įsakymą įvertinti vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumą.
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo poziciją dėl vartotojų teisių apsaugos standarto Europos mokėjimo įsakymo procedūroje reikėtų patikslinti. Nors *Bondora* byloje išaiškinta, kad nacionalinis teismas pagal Reglamento (EB) Nr. 1896/2006, nustatančio Europos mokėjimo įsakymo procedūrą, nuostatas turi įgaliojimus reikalauti, kad kreditorius pateiktų jo reikalavimą pagrindžiančius dokumentus, nėra aišku, kada šiais įgaliojimais teismas turi naudotis, t. y. šie įgaliojimai yra diskreciniai ar įpareigojantys. Nesant patikslinimo turi būti laikoma, kad teismas turi pareigą imtis tyrimo priemonių tais atvejais, kai jam kyla „rimtų abejonių“ dėl kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo, *inter alia*, dėl kreditoriaus reikalaujamų palūkanų dydžio.
3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija lemia civilinio proceso fragmentaciją – vienoda teismo įsakymo išdavimo procedūra yra išskaidoma į atskiras ypatumais pasižyminčias

³⁷ *OPR-Finance s.r.o. v GK*, [ESTT], Nr. C-679/18, [2020-03-05], ECLI:EU:C:2020:167.

procedūras. Tokia situacija lemia poreikį peržiūrėti nacionalinio civilinio proceso reglamentavimą atitikties ES teisei aspektu ir, be to, svarstyti šią „paslėptą“ fragmentaciją „išviešinti“ reglamentuojant procedūras prieš vartotojus ypatumus.

Literatūra

Norminiai teisės aktai

Europos Tarybos 1993 m. balandžio 5 d. direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais. OL L 95, p. 288.

Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 12 d. reglamentas Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą. OL L 399, p. 1.

Specialioji literatūra

BACH, Ivo (2019). The Role of the Judge in Consumer Cases – A German Perspective. In: NYLUND, Anna; STRANDBERG, Magne (sud.) *Civil Procedure and Harmonisation of Law: The Dynamics of EU and International Treaties*. Intersentia, 141–152 [interaktyvus] <https://doi.org/10.1017/9781780688305.010>.

BOBEK, Michal (2012). Why There Is No Principle of ‚Procedural Autonomy‘ of the Member States. In: MICKLITZ, Hans-Wolfgang; DE WITTE, Bruno (sud.). *The European Court of Justice and the Autonomy of the Member States*. Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia.

HESS, Burkhard; LAW, Stephanie (2019). *Implementing EU consumer rights by national procedural law: Luxembourg report on European procedural law*. München Oxford Baden-Baden: Beck Hart Nomos [interaktyvus]. <https://doi.org/10.17104/9783406795305>.

KRANS, Bart (2015). EU Law and National Civil Procedure Law: An Invisible Pillar. *European Review of Private Law*, 23(4), 567–587 [interaktyvus]. <https://kluwerlawonline.com/api/Product/CitationPDFURL?file=Journals\ERPL\ERPL2015038.pdf>.

LAW, Stephanie; NOWAK, Janek (2020). Procedural Harmonisation by the European Court of Justice: Procedural Autonomy and the Member States’ Perspective. In: HESS, Burkhard; INCHAUSTI, Fernando Gascon (sud.). *The Future of the European Law of Civil Procedure: Coordination or Harmonisation?* Intersentia, 17–68 [interaktyvus] <https://doi.org/10.1017/9781839700071.003>.

PANTOJA, Fernanda; RICHARD, Vincent. Default procedures and payment order procedures. Part XI Chapter 2. In: Hess, Burkhard, Woo, Margaret, Cadiet, Loic, Menétrey, Severine and VALLINES GARCÍA, Enrique (sud.) (2025). *Comparative procedural law and justice*. Luxembourg National Research Fund, p. 1–5. [interaktyvus]. <https://cplj.org/a/11-2>.

SANTALÓ GORIS, Carlos (2020). Bondora: Another Brick In The Proceduralization Of The Consumers’ Substantive Rights. *Cuadernos De Derecho Transnacional*, 12(2), 1187–1198 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.20318/cdt.2020.5667>.

VALLINES GARCÍA, Enrique (2024). Demolishing procedural autonomy in the name of effectiveness: Unicaja, Ibercaja and SPV Project. *Yearbook on Procedural Law of the Court of Justice of the European Union* (Fifth Edition – 2023) [interaktyvus]. <https://hdl.handle.net/20.500.14352/107288>.

WALLERMAN, Anna (2016). Towards an EU law doctrine on the exercise of discretion in national courts? The Member States self-imposed limits on national procedural autonomy. *Common Market Law Review*, 53(2), 339–360 [interaktyvus]. <https://kluwerlawonline.com/api/Product/CitationPDFURL?file=Journals\COLA\COLA2016033.pdf>.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai ir generalinių advokatų išvados

Rewe [ESTT], Nr. C-33/76, [1976-12-16]. ECLI:EU:C:1976:188.

Comet [ESTT], Nr. C-45/76, [1976-12-16]. ECLI:EU:C:1976:191.

Banco Español de Crédito [ESTT], Nr. C-618/10, [2012-06-14]. ECLI:EU:C:2012:349.

Finanmadrid [ESTT], Nr. C-49/14, [2016-02-18]. ECLI:EU:C:2016:98.

Profi Credit Polska [ESTT], Nr. C-176/17, [2018-09-13]. ECLI:EU:C:2018:711.

EOS KSI Slovensko s.r.o. [ESTT], Nr. C-448/17, [2018-09-20]. ECLI:EU:C:2018:745.

Polski S.A. w Warszawie v Jacek Michalski [ESTT], Nr. C-632/17, [2018-11-28]. ECLI:EU:C:2018:963.

Profi Credit Polska II [ESTT], Nr. C-419/18 ir C-483/18, [2019-11-07]. ECLI:EU:C:2019:930.

Bondora AS v Carlos V. C. and XY [ESTT], sujungtos bylos Nr. C-453/18 ir C-494/18, [2019-12-19], ECLI:EU:C:2019:1118.
OPR-Finance s.r.o. v GK, [ESTT], Nr. C-679/18, [2020-03-05], ECLI:EU:C:2020:167.
Lintner, [ESTT], Nr. C-511/17, [2020-03-11], ECLI:EU:C:2020:188.
„DSK Bank“ EAD and „FrontEx International“ EAD [ESTT], Nr. C-807/19, [2020-11-26], ECLI:EU:C:2020:967.
SPV Project [ESTT], Nr. C-693/19, [2022-05-17], ECLI:EU:C:2022:395.
Getin Noble Bank and Others [ESTT], Nr. C-531/22, [2024-01-18], ECLI:EU:C:2024:58.
InvestCapital [ESTT], Nr. C 724/22, [2024-02-29 d]. ECLI:EU:C:2024:182.
APS Beta Bulgaria and Agentsia za kontrol na prosrocheni zadalzhenia [ESTT], Nr. C-337/23, [2025-03-13], ECLI:EU:C:2025:183.
Banco Español de Crédito [ESTT], Nr. C-618/10, [2012-02-14]. Generalinės advokatės išvada. ECLI:EU:C:2012:349.
Profi Credit Polska [ESTT], Nr. C-176/17, [2018-04-26]. Generalinės advokatės išvada. ECLI:EU:C:2018:293.

Kiti šaltiniai

Lietuvos teismų veiklos ataskaita (2024). *Lietuvos teismai, veiklos rezultatai, 2024* [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2025/03/teismu-veiklos-2024-m.-ataskaita.pdf>.

Monika Sirvydytė yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doktorantė. Magistro studijų metu pagal mainų programą ERASMUS+ mokėsi Gento universiteto Teisės fakultete (Belgija), dalyvavo Paryžiaus arbitražo akademijoje (Prancūzija), atstovavo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto komandai Willem C. tarptautinio komercinio arbitražo inscenizacijoje. Didžiąją profesinės karjeros dalį dirbo nacionaliniuose teismuose teisėjo padėjėja, kvalifikaciją kėlė Europos teisės mokyklos (ERA) organizuojamuose mokymuose. Doktorantūros studijų metu stažavosi Europos Sąjungos Teisingumo Teisme (Liuksemburgas) bei Gento universiteto Teisės fakultete (Belgija). Tiria Europos Sąjungos vartotojų teisės įtaką nacionalinėms civilinio proceso taisyklėms, domisi Europos Sąjungos civilinio proceso harmonizavimo problemineis aspektais.

Monika Sirvydytė is a doctoral student at the Faculty of Law of Vilnius University. In the course of her Master's studies, she studied under the *ERASMUS+* exchange program at the Faculty of Law of Ghent University (Belgium), participated in the Paris Arbitration Academy (France), and represented the team of Vilnius University Faculty of Law in *Willem C. International Commercial Arbitration* staging. For the majority of her professional career, she has been working as a judicial assistant in national courts, and has been enhancing her qualifications in training courses organized by the *European Law School* (ERA). During her doctoral studies, she interned at the Court of Justice of the European Union (Luxembourg) and at the Faculty of Law of Ghent University (Belgium). She researches the influence of the European Union consumer law on national civil procedure rules, and is interested in some problematic aspects of the harmonization of the European Union civil procedure.